РОЗДІЛ 10
ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2-312.2.09
DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-3.37

ХИМЕРНА Й МАГІЧНО-РЕАЛІСТИЧНА ПРОЗА В. ДРОЗДА ТА С. РУШДІ

CHIMERIC AND MAGIC-REALISTIC FICTION BY V. DROZD AND S. RUSHDIE

Коноваленко Т.В.,
orcid.org/0000-0003-4867-324X
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри методики викладання германських мов
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

У статті на матеріалі повісті українського письменника В. Дрозда «Ирій» та роману британського письменника С. Рушді «Два роки, вісім місяців і двадцять вісім ночей» порівнюються особливості химерної прози та магічного реалізму. Автором досліджено теоретичну базу і встановлено, що магічний реалізм широко вивчається світовою науковою спільнотою, а химерній прозі приділяють свою увагу винятково українські вчені. Констатовано наявність розвідок магічного реалізму і химерної прози в якості окремих дослідницьких питань, виділено невирішену проблему компаративного аналізу окреслених напрямів. Встановлено спільні риси і розбіжності досліджуваних літературних напрямів на рівні побудови сюжету, проблематики, поетики творів, використання міфології й фольклору, особливостей змалювання образів, просторово-часової організації. Вказано на важливу роль магічного реалізму та химерної прози в літературному процесі. Піднімається питання використання письменниками гумору, іронії, сарказму у досліджуваних творах. Що стосується структури творів, то автор вказує на їхні відмінності, зокрема у химерному творі читачу пропонуються динамічні небилиці, пов'язані з побутом, навчанням, дорослішанням головного героя та відносинами його родини, а магічно-реалістичний роман дивує своєю багатошаровістю, оскільки вміщує кількарівневі оповіді і представляє історію існування людства упродовж значно більшого часового і територіального простору. Зазначено, що обом творам характерна інтертекстуальність, хоча повість містить посилання та алюзії як на дорослу, так і на дитячу літературу, роман же має зв'язки з низкою зразків світової художньої літератури, а також історичними подіями, прокоментованими з особливим сарказмом. Окреслюється проблематика творів, яка містить дотичні важливі питання існування людства. Зокрема, це любов до рідної землі, родини, міжособистісні взаємини, моральність, людяність, чесність. Крім цих тем, у романі С. Рушді піднімаються питання жорстокості, тероризму, війн. Зокрема, письменник проводить чітку паралель між художнім зображенням війни джинів і людей та війнами з історії людства. Найвищою цінністю обома авторами оголошується цінність звичайної людини з її гармонійним внутрішнім світом і зовнішнім усесвітом.

Ключові слова: химерна проза, магічний реалізм, компаративний аналіз, міфологія, фольклор.

In the article, the features of chimeric prose and magic realism are compared on the basis of the story "Yriy" by Ukrainian writer V. Drozd and the novel "Two Years, Eight Months and Twenty-Eight Nights" by British writer S. Rushdie. The author have studied the theoretical grounds and found out that magic realism is studied by the world scientific community, still chimeric fiction research is contributed to by Ukrainian scientists only. It is stated that there are a lot of works devoted to the issues of chimeric fiction or magic realism separately; however comparative analysis of these directions has not been introduced in contemporary literature study. Similarities and differences of the literary directions studied are clarified in the article on the level of structuring the plot, message and issues range, literary works' poetics, mythology and folklore use, ways of characters presenting, space and time arrangement. The important role of chimeric fiction and magic realism in literary process is pointed at. The peculiarities of authors' use of humour, irony and sarcasm in the story and novel are described. As for the structure of both literary works the author marks their difference, i.e. in the chimeric story the reader is suggested dynamic fish stories on the main character's everyday life, learning, growing adult, and his family relations; magic realist novel amazes with its multilayership as it comprises narrations consisting of several levels and deals with the history of the mankind in much bigger scale temporarily and territorially. It is emphasized that both texts are characterized with intertextuality, though there are differences: the story refers to both adult and children's literature while the novel mentions a lot of world belles lettres works and historical events commented on especially sarcastically. The range of issues revealed in the story and novel is outlined, it comprises very close and hot issues of the mankind's existence: love for Motherland, family, intrapersonal relations, honesty, humanity, morality. Besides of these issues there are such ones as cruelty, terrorism and wars in the novel by S. Rushdie, as his fiction description of the war between people and jinns stands for all wars occurring in the history of the mankind. Both writers declare an ordinary person with his or her harmonious inner world and external universe to be the highest value in the world of all times.

Key words: chimeric prose, magic realism, comparative analysis, mythology, folklore.

Постановка проблеми. Сучасному літературному процесу притаманні явища, які мають глобальний вияв, але він також містить і такі, що функціонують переважно на національному рівні. Зокрема, такими є напрями магічного реалізму та химерної прози. Перший є поширеним у багатьох літературах світу, другий же знайшов свій вияв в українській літературі. У них є багато спільного, оскільки вони ґрунтуються на міфологічності та фольклорі, функціонують як художнє світовідображення у постколоніальному просторі. Незважаючи на майже столітню історію існування в галузі мистецтва магічного реалізму та шістдесятилітню історію химерної прози, наявні лише нечисленні спроби їх порівняння. Проте вплив цих напрямів на формування світогляду націй та їхня роль у розвитку літературного процесу вимагають ґрунтовних компаративних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне літературознавство вже налічує доволі значну кількість досліджень магічного реалізму як напряму та творів авторів, що активно його розвивають. Дослідження химерної прози наявні переважно в українському літературознавстві, що легко пояснюється її функціонуванням саме в україномовному культурному просторі.

Дослідженню магічного реалізму свої праці присвятили К. Гарньє, Дж. Гейлард, Дж. Гіллеспі, Ж.-П. Дюрі, Н. Євченко, Д. Задонський, Л.П. Замора, І. Кьямпі, Е. Лінгуанті, І. Могілей, С. Ментон, К. Рідс, Ф. Рох, К. Руссос, В. Уліщенко, К. Уорнес, В.Б. Фаріс, А. Хегерфельдт, А. Чанаді, Ш. Шеель, М. Шеффель, В. Шпіндлер, Ш. Шрьодер та багато інших літературознавців. А оскільки представники цього напряму постійно збагачують світову літературну скарбницю своїми художніми творами, активно поповнюється новими розвідками і відповідна наукова база.

Українська дослідниця І. Могілей узагальнила типологію художньо-поетичних рис магічного реалізму у контексті світової літератури, зокрема вказала на такі риси, як звернення до національних джерел і традицій, використання потенціалу усної народної творчості; широке використання міфу (міфологізація і міфотворчість), синтез побутового і чарівного, сучасності та історії, дійсного і уявного; філософська спрямованість творів; узагальненість, універсалізм образів та ситуацій. Вона слушно зауважила, що «магічний реалізм долучає до системи художніх засобів літературного твору відтворення атмосфери чарівного, фантастичного, містичного, що супроводжує буденне і звичне, а також образів тотемних тварин, рослин, анімістичні уявлення, яскраве використання символіки чисел, колористичні образні характеристики. Оскільки дійсність висвітлюється крізь призму міфологічної свідомості, таким творам притаманне поетичне сприйняття навколишнього світу, що відбиває особливе ставлення до часу і простору, якому не властиві послідовність і хронологія, а характерна манера письма ґрунтується на народній образності – грі слів, вживанні паралелізму, алітерації, ритміці, метафорах» [10, с. 81].

Химерну прозу досліджували такі вчені, як А. Горнятко-Шумилович, В. Дончик, О. Журавська, М. Ільницький, Н. Кобилко, А. Кравченко, Д. Куриленко, В. Нарівська, М. Павлишин, А. Погрібний, О. Федотенко, С. Хороб, В. Чайковська та інші. Оцінка науковцями цього явища набула значно ширшого діапазону, тобто від сприйняття його як несерйозного, не вартого уваги явища до творчої манери художнього письма в завуальованій формі як реакції на радянську цензуру.

До негативної оцінки схильними були прибічники соцреалізму, які не визнавали творчості письменників, що не вписувались в загальноприйнятні шаблони. Насправді, на перший погляд, несерйозні й гумористичні химерні твори були наповнені глибоким ідейним змістом. Так, А. Погрібний вказав, що ці твори поєднують у собі «ліризм, романтичність і епічність; політ фантазії, міфологізацію і реальність, навіть побутовість; гротескність і пародіювання; неймовірну ускладненість стилю і його прозорість, простоту; сміх і драматизм». Також він вказав на їхнє «звернення до фольклоризму, міфологізму, химерності, зумовлене письменницькими пошуками художнього інакомовлення, алегорії в умовах жорсткої цензури, тотального пресу національної літератури» [11, с. 167].

Попередні дослідження химерної прози доповнює розвідка Д. Куриленко, яка вказала на такі риси цього напряму: прихильність письменників до різних форм умовності, казкових ситуацій; химерне сплетіння фантастичного, ірреального; алегоричне наповнення образів-символів, ускладнене авторською вигадкою; вільне поводження з просторовими і часовими координатами-формаціями; стилістичну поліфонію; композиційні зсуви; особливу оповідну манеру, джерелом якої є фольклор та лейтмотив як натяк на авторську присутність [6, с. 56–57].

О. Журавська зазначила, що стилістичне тяжіння химерних романів до гумору, а також до дивовижного, фантастичного, ірреального, ірраціонального в різних варіантах художнього кодування є проявами однієї тенденції – заперечення

в художній спосіб нав'язуваних згори в радянському соціумі цінностей, приховане через іронію, гротеск, символи чи озвучене через прагнення зруйнувати або перебудувати усталені культурні, соціальні, політичні зв'язки, що супроводжується формуванням нової концепції особистості. При цьому химерний роман характеризується екзистенційними подіями вибору, що розгортаються у метафізичній площині. Цей процес зумовлений впливом екзистенціального філософського мислення із визнанням унікальності ірраціонального людського буття, посиленою увагою до емоційного й духовного стану особистості, пошуками шляхів збереження «Я» [5, с. 116].

Значна спорідненість досліджуваних явищ спонукає до глибшого вивчення їхніх спільних і відмінних рис стосовно тематичного розмаїття, проблематики, образних, жанрових і стильових особливостей, контексту їхнього розвитку й функціонування та впливу на літературний процес. Окремо обидва напрями є доволі глибоко дослідженими, проте нечисленні спроби порівняти магічний реалізм та химерну прозу представлені лише в працях Ю. Падар, А. Кондратьєвої, Г. Яструбецької. Саме Г. Яструбецькою було наголошено на генетичній спорідненості явищ химерної прози, магічного реалізму, експресіонізму.

Компаративні студії творчості окремих авторів у досліджуваних літературних напрямах здійснювались А. Кондратьєвою (порівняння творчості Дж. Апдайка та В. Шевчука), Г. Яструбецькою (на прикладі творчості В. Дрозда). Також певна увага означеному аспекту приділялась теоретиками літературознавчої науки (Р. Гром'яком, Ю. Ковалівом, В. Теремком).

Постановка завдання. Метою статті є встановлення типологічних особливостей повісті В. Дрозда «Ирій» та роману С. Рушді «Два роки, вісім місяців і двадцять вісім ночей», що характеризують їх як химерний і магічно-реалістичний твори, встановлення спільних рис і розбіжностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. У творчості Володимира Дрозда добре простежується зв'язок з обставинами його особистого життя. Це і дитинство в поліському селі, і труднощі в родині з трьома дітьми за відсутності батька (якого було забрано в армію), і перешкоди та обмеження в публікації літературних творів. Світи, схожі на світ головного героя, представлений у романі «Ирій», знаходимо і в інших творах автора («Замглай», «Балада про Сластьона», «Самотній вовк», «Білий кінь Шептало», «Три чарівні перлини», «Сонце»). Їхня химерність і міфологічність визначила жанрову приналежність до химерної прози, недостатньо оціненої багатьма літературними критиками, але й недостатньо дослідженої також. Проте творчість Володимира Дрозда, яка втілила в собі слов'янську міфологію, фольклорні традиції, звичаї, забобони, слід вивчати як зразок художньої літератури високої проби, сповненої оригінальними авторськими прийомами, незвичайним сюжетом, багатою поетикою і дитячо-особистісними художніми деталями, які й створюють ореол природності, наївності та відвертості. Г. Яструбецька у своєму дослідженні роману «Листя землі» простежила механізми інтеграції міфу в художню свідомість В. Дрозда і трансформацію міфологем в експресіоністичний словообраз. У прозі цього письменника втілено найхарактерніші риси української химерної прози, яка займає важливе місце в літературному процесі.

Своєю чергою всесвітньо відомому Салману Рушді завжди вдавалось здивувати і зачарувати свого читача. Творчість згідно з канонами магічного реалізму дозволяє автору запросити читача у звичайний, здавалося б, людський світ, який, проте, виявляється наділеним надзвичайними властивостями, населеним звичайними і незвичайними істотами, в якому поруч зі звичайним життям відбуваються фантастичні речі. Виявлення магічних явищ або поява химерних істот і навіть світів у різних творах відбувається на різних етапах розгортання подій. У романі «Два роки, вісім місяців і двадцять вісім ночей» вже з першого рядка стає зрозумілим, що оповідь буде про джинів і їх природу, тут згадується й диявол. Далі автор порівнює джинів і людей, вказує на певні схожі і розбіжні риси. Рушді використовує міфологію арабських народів. Фольклорні витоки поєднують творчість українського та британського письменників.

Через авторську художню умовність В. Дрозда, яку у радянські часи вважали неприйнятною, оскільки вона викривлювала сприйняття світу та ототожнювалась з опозицією до реалізму (соцреалізму), твори автора дуже довго йшли до читача. Проте у 80-х рр. художні твори з умовно метафоричними образами і сюжетами набули популярності. Пізніше П. Антоненко слушно зауважив: «Художня умовність у В. Дрозда цілком оригінальна, несилувана, розкута, виростає із традицій національної «химерії» та демонології, літературної <…> і фольклорної казки, легенди, переказу, бувальщини, уламків слов'янської міфології, які донині тримаються поліських лісів та боліт із усім їхнім чортовинням» [1].

Що ж стосується Рушді, то його інтерес до східної тематики зумовлений самим його індійським походженням та народженням у мусульманській родині. Свій відбиток на у темах творів та особливостях представлення художньої реальності залишило й те, що письменник є істориком за фахом. Як зазначає Д. Мазін, «для Рушді важлива не так подія, як оповідь про неї в особистій свідомості читача, не історія, а «історійки». Рушді наполегливо доводить, що всі ми зіткані з розповідей (stories) – інтимних, сімейних, соціальних, історичних, політичних, зрештою, творчих. Але ж існує так багато історій, які чекають, щоб їх переповіли, таке розмаїття дивовижних життєвих колізій, які дивним чином тривають у легендах і плітках<…> [8, с. 10]». У романі «Два роки, вісім місяців і двадцять вісім ночей» Рушді продовжує свою традицію, розпочату в романі «Опівнічні діти», щодо посилання на «Тисячу й одну ніч», алюзією на яку і є увесь твір. В обох романах особливе місце відводиться історіям, наскрізь пронизаним магічними подіями, властивостями, а також іронією, що регулярно переходить в сарказм. У Салмана Рушді є своя унікальна магічно-реалістична манера, загалом витримана в основних тенденціях цього літературного напряму.

На відміну від магічного реалізму явище химерної літератури не отримало єдиного тлумачення і сприймалось різними критиками та втілювалось авторами по-різному. З цього приводу Л. Лавринович зазначає, що химерна проза «через алюзії, ремінісценції, через використання фольклорної орнаментики, фольклорної моделі світу і мислення перебирає на себе властивість народнопоетичного» [7, с. 272]. Також дослідниця виокремлює в системі химерного світобачення такі ознаки поетики, як «амбівалентність образів, карнавалізація, застосування іронії та гротеску» [7, с. 273]. Зауважимо, що не кожному химерному твору притаманні перелічені риси, але все ж таки ці твори досить явно випадають з інших стильових течій, тому ідентифікувати їх досить нескладно.

На істотну роль химерної прози в розвитку літературного процесу вказав В. Дончик. Зокрема, він зазначив, що вона «була реакцією самої літератури, вираженою не тільки в прагненні заховатись, втекти в химерію від «недремлючого ока», а й реакцією, спрямованою на збереження, закріплення віковічного морального, етичного, естетичного, духовно-сакрального досвіду народу й самого його слова» [3, с. 394].

Повість В. Дрозда «Ирій» є яскравим зразком української химерної прози, просякнутим фольклором, міфологією, гумором і лірикою одночасно. Критика відзначала широке використання жанру сільської плітки, народної небилиці, черпання з фольклорної образності й злиття її із естетичною енергією, свободою розкутого сміху, іронії, дотепу, жарту [9].

На фоні загальної гумористичної картини автор чітко вимальовує поєднання міфологічних мотивів із світобаченням головного героя, його пошуками своєї долі, свого усесвіту. В. Дрозд зберігає вірність найпоширенішим в українській літературній традиції образам-міфологемам дороги, матері, землі. У повісті В. Дрозда читач опановує локальну історію місцевості, в якій народився головний герой та його родина.

Відповідно до жанрових особливостей у повісті розкривається доля пересічного підлітка зі звичайного маленького українського села та деталізуються його взаємини з навколишньою дійсністю, які проходять через кілька стадій розвитку (від ідеалізації до розчарування). Химерії, які трапляються в житті Михайла, супроводжують його лірично-чуттєве сприйняття дійсності. Крім того, надзвичайні речі трапляються і в побуті та супроводжують комічні ситуації, непідвладні впливу хлопця, або ж, навпаки, втілюють його таємні бажання, як-от втеча від дядькового реалізму щодо обрання професії: «змахнув крильми… і злетів над хату…, ковзнув униз, виписав над городом загогулину… Потім перелетів на кущ бузку… З бузку пурхнув на яблуню, з яблуні – на грушу, з груші – на тин» [4]. Паралельно до химерних подій, які надають твору легкості сприйняття, викриваються негативні явища людського суспільства та стверджуються його справжні цінності.

У Салмана Рушді, навпаки, географічно події розгортаються у великому місті, розгортаються на увесь світ, а відбуваються через вплив паралельного світу джинів. Часові лінії також розгортаються у кількох вимірах. Це сучасність, часи давніх мудреців (1195 р.), свій час в Перистані – країні джинів – та експрес-огляд нащадків Ібн-Рушда та Дунії з давніх часів до сьогодення. Картина світу подається глобально, а окремі її події зображуються як концентрація обставин, що впливають на подальший плин історії.

Філософія життя Михайла Решета багато в чому збігається з наївним підлітковим світосприйняттям, яке автору вдається типізувати та узагальнити в роздумах головного героя. На тлі його ідеалізованого погляду на життя та намагання жити за велінням совісті виразно засуджується спосіб життя й світогляд тітки Дори та дядька Дениса, одержимих жагою наживи будь-якою ціною й у будь-який спосіб. У романі

Рушді також засуджуються людські гріхи, проте діапазон їхній є значно ширшим. З огляду на жанр стає зрозуміло, чому представлено цілу низку людських типажів з їхніми життєвими позиціями, але бінарна опозиція «добро – зло» однаково чітко простежується в обох творах.

У повісті і романі, щедро насичених міфологічними мотивами і фольклорними витоками, створено особливу атмосферу, яка переносить читача у світ, де відбуваються химерії й дива. Багата поетика Володимира Дрозда допомагає йому створити колоритну картину українського села та провінційного міста, продемонструвати особливості мислення, уяви й мовлення його мешканців, традиції, звичаї й побут, надати надзвичайних характеристик звичайним речам, магічних властивостей повсякденному і банальному. А побутові гіперболізовані картини-химерії влучно характеризують народну традицію пожартувати, прибрехати, повихвалятись. Салман Рушді ж постійно переміщує своїх читачів в різні локації – то до арабської Іспанії, то до джинівського Перистану, то до сучасного Нью-Йорка, і кожна з них має свій колорит та акценти у зображенні.

Різниться в авторів і манера зображення магічного, химерного. Так, в українського письменника особливо яскраво перебільшення виявляється в описі різноманітних побутових сцен, наприклад, пов'язаних із харчуванням. На весілля Михайлових тітки й дядька дядько Денис «перегородив ріку Стрижень, і коли води набігло багато, що й воша могла втопитися, привіз сто сім возів густого червоного морсового концентрату на сахарині та скинув у річку» [4]. Коли тітка Дора й мати Михайла після примирення плачуть, то міські вулиці заливаються потоками сліз. У них була свиноматка, яка поросилася кожного місяця двісті сорока дев'ятьма поросятами.

У повісті багато фразеологізмів, які перекручуються Михайлом і набувають нового – химерного – змісту (це, зокрема, згадка про рака, який, коли свисне, то за Михайлом прийде дядько й забере його в омріяний край. І рак дійсно свиснув. А вислів «тут їй жаба й циці дасть» про передбачувану смерть корови сприймається Михайлом в прямому значенні й супроводжується його думками про жаб у болоті, в якому загрузла Манька).

У гумористичній манері Михайло говорить про взаємну любов його й корови Маньки, їхні схожі погляди на життя, наприклад, ставлення до подорожей: «в її банькатих очищах, як і в моїх, синіло марево далеких доріг» [4]. На стадії мрії дорога «синіла», а вже на пів шляху до Ирію «дорога білою стрілою гнулася від небокраю до небокраю» [4]. Така зміна кольору вказує на початок втілення наміру головного героя та шлях до самого себе.

Цікавим є те, що у повісті впродовж описуваних подій змінюється психологія героя. Коли він прощається з рідним селом, вважає його «минувшиною, учорашнім днем його життя» [4]. Спочатку в Ирії усе сприймається хлопцем ідеалізовано. Він іде по «викладених плитками шоколаду хідниках» до школи – «білого повітряного замку». Проте зустрівшись віч-на-віч з містом в повсякденних ситуаціях, він по-іншому починає ставитися до села.

Пошуки місця для втілення своїх амбітних планів Михайло Решето спрямовує на місто Ирій, в якому, незважаючи на таку гучну назву, досить швидко розчаровується. Проте знайомство зі штучним світом, у якому діють закони, далекі від справжніх людських цінностей, приводить хлопця до самоідентифікації, усвідомлення важливості рідної землі й рідних людей.

На особливу увагу заслуговує лексика твору. Так, дядько Денис жартома називає Михайла паливодою, а директор, дізнавшись, що хлопець їде з села й забирає документи зі школи, запитує про напрям дороги, що стелиться від рідних пенат. Авторською іронією просякнуто урочистий і високий стиль підлітка, який говорить про своє призначення в житті і плани на його реалізацію, зокрема і про «щоденну самопожертву», «сумнувату, але щасливу зреченість», сценічне покликання від народу, відданість людям, «вселюдську любов». Особливо в'їдливо-химерно В. Дрозд описує ситуації, в яких знаходить крайній вияв людська жадібність, пиха або зарозумілість. Так, коли тітка Дора чекає на виграш в лотереї, її «душа, схожа на сірого напиндюреного горобця, випурхнула з її грудей, і дядько Денис ледве впіймав ту душу під червоним абажуром, сплеснувши в долоні, буцім полював на міль, <…> навернув тітчину душу назад, наче корову, що забрела в шкоду» [4]. А коли Михайло сказав, що номер не збігається, «тітка перекинулась кішкою, пронизливо нявкнула і стрибнула на стіл, впившись кігтями у газетний лист. Писок тицьнувся в лотерею<…>» [4]. На заспокійливу фразу Михайла про те, що щастя в тім, щоб правдою жити, тітка відреагувала, вибухнувши і розлетівшись «сотні на три маленьких, мов гумові ляльки, тіток Дор, що повсідалися на підвіконнях, дивані, етажерці і дзеркалі, на лутках дверей, на абажурі, які заволали про неможливість жити правдою» [4].

П. Майдаченко відзначив цей прийом у В. Дрозда і вказав: «Крім виняткового зна-

чення буйної поетичної фантазії, яка дозволяє створювати предметно осмислені і водночас щонайхимерніші словесні ряди, спрямовані як і в фольклорі, передусім на розхитування усталеної ціннісної ієрархії в естетиці словесної творчості, даючи змогу опустити високе і піднести низьке, обійдене увагою, зруйнувати стереотип у побудові художньої реальності, розв'язується позитивне завдання, що полягає у створенні нової й оригінальної художньої дійсності» [9].

У повісті чітко простежуються два просторових плани. Перший план реальний, хоч і супроводжується безліччю неймовірних подій, а другий – внутрішній світ головного героя з його надзвичайною мрійливістю, амбітністю, щирістю, наївністю та повним діапазоном справжніх людських почуттів, емоцій та світовідчуття.

Як бачимо, В. Дрозд наділяє звичайних людей, тварин, предмети незвичайними властивостями. Дещо відмінним є використання магічних якостей у Рушді. Зокрема, ними наділені лише джини та напівджини – нащадки джинії Дунії та філософа Ібн Рушда.

Гумористичний тон британського письменника має більш саркастичне звучання й піднімає, крім проблем загальнолюдських цінностей-характеристик, глобальні проблеми смертних гріхів, релігійних відмінностей, політикуму, насилля, тероризму, війн. Його роман пронизує глибока філософська мудрість. Багато місця відведено й аналітиці окремих дій людства, закономірностей його розвитку, поглядів на життя і законів існування, боротьби за місце під сонцем.

Аналізуючи роман Салмана Рушді, неможливо залишити поза увагою поетику його твору. При цьому інколи важко визначити, яким же засобом скористався автор, настільки майстерно він використовує стилістичне багатство мови. Так, завбачливий містер Джеронімо передбачав, що тканина суспільства порветься й розліземься, він знав, що для склеювання обрізків можна використати суперклей, і не вірив, що людська вдача здатна будувати надійно й на віки [12, с. 31]. Спостерігаємо поєднання метафори й іронії, коли йдеться про забобони містера Джеронімо і про те, що в Америці злі духи живуть у деревах, а «британські духи дерев є істотами незлобливими» [12, с. 31]. Несподіваним є перехід від опису характеру містера Джеронімо до сприйняття його левітації як відходження від Бога і відповідних висновків щодо організації подальшого життя: «Якщо йдеш геть від Бога, мабуть, тобі варто спробувати завоювати прихильність Талану» [12, с. 31]. Тут автор вдається до уособлення, надаючи Талану ролі нового Бога, який зможе вести героя по життю.

Уособлення, як і іронія, часто використовується письменником у романі. Часто вони вживаються разом, як-от у такому епізоді: «<…>немовби буря говорила нашим пращурам: А хрін вам, я відкуповую цей острів» [12, с. 32].

Опис усіх надзвичайних подій або речей супроводжується гумористичними коментарями. Так, коли Дунія на своєму килимі-літаку помилилась квартирою і з'явилась перед Ясминою, вона сказала, що не любить килимів через те, що в них «паршива навігаційна система, весь час збивається» [12, с. 141]. Проте, коли Рушді звертається до глобальних питань, гумор змінюється на сарказм. Згадаємо, зокрема, зауваження щодо того, як би мав звучати девіз усього людського роду («Жодна добра справа не лишається без покарання» [12, с. 101]).

На особливу увагу заслуговує й структура обох творів. Що стосується повісті В. Дрозда, то відзначимо, що химерна структура твору залучає читача до активного чи то читання, чи то слухання усіх небилиць, які розгортаються і динамічно переходять одна в іншу. Художня тканина твору буквально затягує читача у вир подій – дрібних і незначних, але несамовито дивовижних та доленосних у становленні світовідчуття головного героя. Здавалося б, легковажний і кумедний твір висвітлює важливі проблеми людства, які стосуються любові до рідної землі, родини, моральності, людяності. А як вказує А.І. Гурбанська, «осмислюючи народнопоетичне світобачення, В. Дрозд обстоював ідеал духовної і не залежної від зовнішнього тиску людини, здатної бути творчою силою суспільного розвитку. Через формування такої особистості він убачав досягнення ідеалу національного» [2, с. 85]. Дослідниця зазначає, що «письменник провів ідею гармонійного облаштування людського суспільства загалом та родини й людини зокрема на основі морально-етичних цінностей народу і загальнолюдських гуманістичних ідеалів» [2, с. 88].

Авторський стиль Рушді в романі дивує своєю багатошаровістю, оскільки оповідь іде і про саму оповідь, і містить в собі кілька оповідей одночасно, постійно відносить читача на сторінки інших творів і влаштовує зустрічі з героями цих творів. Крім широко представленої літературної інтертекстуальності, твору властива й історична співвіднесеність. Письменник проводить чітку паралель між художнім зображенням війни джинів і людей та війнами з історії людства. У романі знаходимо навіть натяк на анексію Криму та АТО.

Ідеться про «ошалілих джинів-паразитів, «зелених чоловічків» на танках на сході Європи, що збивали в небі пасажирські літаки» [12, с. 282]. Загалом сучасний період в історії людства показаний як найгірший з можливих, тобто як кінець світу.

Інтертекстуальність є характерною (хоч і меншою мірою) і для повісті В. Дрозда. Так, зі словами Тараса Бульби «Я тебе породив, я тебе і вб'ю!» дядько Денис вбиває величезного кабана, який вже раніше був зображений подібно до червоної свитки у «Вечорах на хуторі поблизу Диканьки» (бігав по ринку й лякав людей). Кузьма Перебендя перевтілюється в мишку, кота, горобчика, вивірку, як у казці «Кіт у чоботях». А прізвище старого актора відносить читача до часів кобзарів і справжнього народного мистецтва. І говорить він Михайлу саме про те, що «людина без душі – лише декорація, лише футляр, в якім скрипка і не ночувала», а також, що «душу треба виростити самому» [4].

Висновки. Володимир Дрозд і Салман Рушді переосмислюють дійсність і представляють її читачам для активного сприйняття крізь призму фольклору й міфології, дають на розсуд прекрасне і потворне, що спонукає людей до певних дій, оголюють душі і думки. У досліджуваних творах широко представлено мовні ігри, складні образи, особливу атмосферу художньої умовності, які тримають увагу читача в напруженні, штовхають уяву на все вищий рівень, спонукаючи до роздумів і рефлексії. Обидва автори настільки тісно переплітають реальне з фантастичним, що часом дуже важко віднайти межу між літературною містифікацією, стилізацією та провокацією.

Роман С. Рушді вважають філософським, авантюрним, любовним, алегоричним, сатиричним та казковим. Повісті В. Дрозда властиві ці ж характеристики з дещо меншим масштабом, хоча й слід вказати, що у подальших його творах, зокрема романах, висвітлена проблематика зросла в геометричній прогресії. Отже, британський і український автори мають багато спільного і у творчій манері, і в гостроті висвітленої проблематики. Представлені літературні напрями мають багато спільних рис і багатий матеріал для ще глибшого дослідження літературознавцями.

У романі «Два роки, вісім місяців і двадцять вісім ночей» Рушді доволі прямолінійно висловлює свої політичні погляди. В. Дрозд відкрито не піднімає питання політичного життя, проте певні натяки стосуються статусу села, масової ідеології пересічного населення тощо. Письменникам вдається через казку, небилицю, жарт засудити найпотворніші явища сучасного людства, а химерне поєднання реального та фантастичного, застосування іронії, сарказму та гротеску допомагає їм довести катастрофічну небезпеку найнегативніших здобутків hominis sapiensa. У досліджених химерних та магічно-реалістичних творах стверджується найвища цінність звичайної людини з її гармонійним внутрішнім світом і зовнішнім усесвітом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антоненко П. Світ Володимира Дрозда. *Сіверщина* 26.08.2009. URL: https://siver.com.ua/news/2009-08-26-2516 (дата звернення: 28.12.2019).
2. Гурбанська А.І. Модуси творення народних характерів у ранній творчості В. Дрозда (на матеріалі повістей «Семирозум» та «Ирій»). *Філологічні трактати.* 2010. Том 2, № 2. С. 84–89.
3. Дончик В.Г. З потоку літ і літпотоку. Київ : Стилос, 2003. 556 с.
4. Дрозд В. Ирій. *Бібліотека української літератури.* URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=36 (дата звернення: 05.01.2020).
5. Журавська О.В. Жанрові аспекти дослідження химерного роману в українському літературознавстві. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2016. Вип. 2. С. 114–117.
6. Куриленко Д.В. Жанрово-стильова поліфонія прози кін. 50–70-х рр. XX ст. (на прикладі роману О. Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або є Мамай і чужа молодиця», дилогії В. Земляка «Лебедина зграя» та «Зелені млини») : дис. … канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2017. 217 с.
7. Лавринович Л. Українська химерна проза в аспекті постмодернізму (на прикладі роману Є. Гуцала «Позичений чоловік»). *Терміносистеми сучасного літературознавства: досвід розробки і проблеми*. 2006. С. 269–280.
8. Мазін Д.М. Поетика романів Салмана Рушді : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.01.04. Київ, 2003. 20 с.
9. Майдаченко П.І. Поетика умовності у В.Дрозда. *Міжнародний культурний портал «Експеримент».* URL: https://md-eksperiment.org/post/20170525-poetika-umovnosti-u-v-drozda (дата звернення: 28.12.2019).
10. Могілей І.І. Міфопоетичні параметри «магічного реалізму» у творчості американських письменників-романтиків XIX століття. *Вісник Черкаського університету.* 2013. № 5 (258). С. 77–85.
11. Погрібний А. Мода, новація, закономірність. *Литературное обозрение.* 1980. № 2. С. 24–28.
12. Рушді С. Два роки, вісім місяців і двадцять вісім ночей : роман / переклад з англ. А. Савенця. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 336 с.
13. Юзефович Г. Есть ли жизнь после Non/fiction? Да! С романами Салмана Рушди и Дэвида Митчелла. *Медуза.* 10.12.2016. URL: https://meduza.io/feature/2016/12/10/est-li-zhizn-posle-non-fiction (дата звернення: 05.01.2020).